

บทที่ 7

บทวิเคราะห์ บทสรุป และข้อเสนอแนะ

7.1 ความนำ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาจะแบ่งประเด็นไว้ตามคำถามวิจัยและสมมติฐาน ไว้ดังนี้

คำถามวิจัยที่ 1 เงื่อนไขอะไรที่นำไปสู่รูปแบบรัฐตำรวจสมัยใหม่ในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร โดยจะวิเคราะห์ให้เห็นว่า ผู้นำทางการเมืองแบบอำนาจนิยม รวมทั้งบทบาทในทางการเมืองของกลุ่มทุนผูกขาดที่มีมากขึ้น ตลอดจนปัญหาจากวิกฤตการณ์ของประเทศ และวัฒนธรรมอำนาจนิยมกับระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในสังคมในสังคม ล้วนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการสถาปนารัฐตำรวจสมัยใหม่

คำถามที่ 2 ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่ในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะลงหลักปักฐานในเชิงสถาบัน (institutionalization) หรือเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางการเมืองชั่วคราว โดยจะได้วิเคราะห์ให้เห็นว่า แม้รัฐบาลพยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้มั่นคง แต่ขบวนการภาคประชาชนก็พยายามออกมากัดค้ำและต่อต้านเพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองของตนไว้ รวมทั้งฐานอำนาจต่างๆ ของรัฐบาลก็ถูกกัดกร่อนเสมอ จึงทำให้เป็นอุปสรรคที่สำคัญไม่ให้ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่สามารถหยั่งรากลึกได้โดยง่าย

คำถามวิจัยที่ 3 รัฐตำรวจสมัยใหม่ของ รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีลักษณะอย่างไร ซึ่งจะวิเคราะห์ให้เห็นว่า รัฐบาลได้ใช้อำนาจในการปราบปรามด้วยมาตรการที่รุนแรง และมีการตรวจตราควบคุมอย่างเข้มข้น ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจปกครองแบบรัฐตำรวจได้อย่างชัดเจน

คำถามวิจัยที่ 4 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีรูปแบบความสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวและองค์กรภาคประชาชนในรัฐตำรวจสมัยใหม่อย่างไร ซึ่งจะวิเคราะห์ให้เห็นว่า รัฐบาลจะมีท่าทีในการแทรกแซง ชัดขวาง คุกคาม และปราบปรามต่อขบวนการภาคประชาชนที่คัดค้านและต่อต้าน แต่รัฐบาลจะมีท่าทีที่เป็นมิตรกับประชาชนที่ให้การสนับสนุน หรือผู้ที่รัฐคิดว่ายัง

สามารถกล่อมเกลามาเข้าเป็นพวกได้ ด้วยการใช้นโยบายหรือวิธีการอื่นๆ เอาใจ จึงส่งผลให้เกิดการปรับตัวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน

7.2 เงื่อนไขที่นำไปสู่ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่

จากผลการศึกษาครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า การสถาปนาระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่ให้เกิดขึ้นได้ในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เพราะมีเงื่อนไขมูลฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ประการ ได้แก่ บุคลิกภาพแบบอำนาจนิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ บทบาทของกลุ่มทุนผูกขาด วิกฤตการณ์ของประเทศ และวัฒนธรรมอำนาจนิยมในสังคม ล้วนถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการสถาปนารัฐตำรวจสมัยใหม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งจะขอกล่าวสรุปเป็นประเด็นตามลำดับต่อไป

7.2.1 บุคลิกภาพแบบอำนาจนิยมของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

เมื่อพิจารณาบุคลิกภาพส่วนตัวของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะเห็นว่ามีส่วนการ (agents) อย่างน้อย 3 แห่ง ได้แก่ บุคคลในครอบครัว บุคคลภายนอกครอบครัว และสถาบันการศึกษาที่กล่อมเกลามาให้ พ.ต.ท.ทักษิณ มีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มึลักษณะความเชื่อแบบดั้งเดิมในอำนาจอันลึลับ นิยมการใช้อำนาจและความดุตันแข็งกร้าว และมีลักษณะความเป็นศัตรูและการดูถูกเหยียดเย้ยเพื่อนมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งพบได้ฐานคิดและวิธีการที่ใช้ในการแก้ไขปัญหามากมาย ครั้ง เช่น มองเหตุการณ์การก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นการกระทำของ “โจรกระจอก” เป็นต้น บุคลิกภาพดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับความเป็น “พ่อขุนอุปถัมภ์” แต่ไม่สามารถใช้อำนาจเผด็จการได้อย่างอิสระเด็ดขาดเหมือนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีมาตรา 17 ในธรรมนูญการปกครองได้ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีอย่างเต็มที่

แม้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะไม่ได้มีอำนาจบารมีได้เทียบเท่ากับอดีตผู้นำเผด็จการคนอื่น ๆ แต่ก็พยายามสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ มีฐานะทางการเงินดี และมีความตั้งใจจริงที่ไม่เคยคิดคอร์รัปชัน เป็นต้น จึงทำให้ประชาชนจำนวนมากให้การสนับสนุนเลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศ ทั้งที่รู้ว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ยังขาดความโปร่งใสในเรื่องการชุกหุ้น เพราะเชื่อมั่นในภาพลักษณ์ดังกล่าว

นอกจากนี้ เหตุจากการที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทนการปฏิวัติรัฐประหารเมื่อนายกรัฐมนตรีอื่นๆ ในอดีต ย่อมทำให้ภาพของนายก

รัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้งนั้นสามารถลบลภาพเผด็จการได้อย่างแนบเนียน พร้อมกับสร้าง ความชอบธรรมในการบริหารประเทศเพราะถือเป็นตัวแทนผู้ใช้อำนาจของประชาชนตามหลัก ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) อย่างไรก็ดี เมื่อ พ.ต.ท.ทักษิณ มีบุคลิก ภาพอำนาจนิยม ย่อมทำให้ให้การคิด พิจารณา ตัดสินใจในทางการเมืองนั้นเป็นไปในลักษณะ อำนาจนิยมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้อำนาจที่ล่วงละเมิดหลักนิติธรรมอันเป็นคุณลักษณะ สำคัญของผู้ใช้อำนาจนิยม จึงมีผลให้ระบอบการเมืองนั้นหักเหกลายเป็นรัฐตำรวจสมัยใหม่ได้ใน ท้ายสุด

7.2.2 บทบาทของกลุ่มทุนพรรคไทยรักไทย

เมื่อพิจารณาถึงรากฐานกลุ่มการเมืองที่ก่อตัวขึ้นเป็นพรรคไทยรักไทยจะพบว่า กลุ่มทุนผูก ชาติถือเป็นรากฐานที่สำคัญของพรรค เพราะระบบพรรคการเมืองในปัจจุบันต้องใช้เงินจำนวนมาก ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง พรรคต่างๆ จึงต้องการให้นักธุรกิจเข้ามา มีบทบาทในฐานะผู้ บริหารพรรคมากขึ้น ซึ่งมีผลให้ฐานะทางการเงินของพรรคมีความแข็งแกร่งตามไปด้วย จึงมองเห็น ได้ว่า พรรคไทยรักไทยกลายเป็นช่องทางเข้าสู่ถนนการเมืองได้อย่างชอบธรรมของกลุ่มทุนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทุนผูกชาติได้เปลี่ยนฐานะของผู้ที่เคยรับการอุปถัมภ์จากนักการเมือง ไป เป็นนักการเมืองที่เข้าไปผลักดันนโยบายหรือสร้างผลประโยชน์อื่นๆ ให้กับตัวเองโดยตรงมากขึ้น ซึ่งมีผลให้นักธุรกิจที่มีเงินมากพอสำหรับการลงทุนในธุรกิจการเมืองจึงกลายเป็นผู้ที่มีโอกาสสูงใน การเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้ กลุ่มทุนพรรคไทยรักไทยจึงมีอิทธิพลและศักยภาพมากพอที่จะรวบรวมอดีตนัก การเมืองให้เข้าร่วมอยู่ในพรรคเป็นจำนวนมาก กระทั่งทำให้พรรคเติบโตได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว และเมื่อมี ส.ส. ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมากในสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ส.ส. เหล่านี้ก็จะ กลายเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของกลุ่มทุนพรรคในการผลักดันนโยบายและกฎหมายที่เอื้อ ประโยชน์ จึงส่งผลให้กลุ่มทุนพรรคไทยรักไทยกลายเป็นกลุ่มแรกๆ ที่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์ อันมหาศาลจากรัฐได้โดยตรง และเมื่อการเมืองกลายเป็นธุรกิจชนิดหนึ่งที่จะต้องมีการลงทุน แล้วการ "ถอนทุน" ด้วยการใช้อำนาจในทางที่มีขอบเพื่อหวังปกป้องการรักษาสถาปัตยกรรมทาง ธุรกิจให้ยังคงอยู่กับกลุ่มตน แนวทางระบอบการปกครองแบบรัฐตำรวจจึงย่อมกลายเป็นทางออก ที่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะหากยังสามารถรักษาการครองอำนาจทางการเมืองได้อย่างยาวนานเท่า ไรก็ย่อมจะใช้ช่องว่างของโอกาสนี้รักษาและขยายผลประโยชน์ที่พึงจะได้รับผ่านทางฐานอำนาจนี้ ได้มากขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาจากเงื่อนไขสะท้อนให้เห็นเพิ่มเติมอีกว่า กลุ่มทุนได้อาศัยช่องว่างทางกฎหมายเป็นเครื่องมือที่ให้อำนาจอันชอบธรรมในรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มทุน หรือเลือกใช้สาระของกฎหมายเฉพาะประเด็นที่เป็นประโยชน์กับกลุ่มทุนเท่านั้น โดยพบว่า สาระสำคัญในบางมาตราของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เพราะกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยสามารถเข้าใจและมองเห็นข้อเสียที่เป็นจุดเปราะบางของรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยโอกาสให้ อาทิเช่น แม่เจตจำนงประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญ คือ การสร้างระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง แต่ขณะเดียวกันกลับพบว่า “มติพรรค” ได้กลายเป็นอาวุธสำคัญที่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองของเหล่า ส.ส. ในพรรคไทยรักไทย เพราะผู้ที่ฝ่าฝืนมติพรรคอาจจะถูกขับออกจากพรรคในภายหลังได้ ฉะนั้นแกนนำกลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยจึงสามารถที่จะใช้กฎหมายนี้เป็นเครื่องมือในการสร้างเอกภาพของการออกเสียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทั่งกลายเป็นเผด็จการรัฐสภา และส่งผลนำไปสู่การสถาปนาระบอบรัฐตำรวจขึ้นในท้ายสุด

7.2.3 วิกฤตการณ์ของประเทศ

ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ได้ส่งผลให้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย สามารถกลับเข้ามาบริหารประเทศอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่กลับพบว่าวิกฤติดังกล่าวไม่ได้คลี่คลายหายไปแต่อย่างใด จึงยอมเปิดโอกาสให้เกิดการแสวงหา “อัศวินคนใหม่” เพื่อให้เข้ามาแก้ไขปัญหา ดังกล่าว พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรคไทยรักไทยจึงได้ใช้โอกาสนี้เสนอตัวเองเข้ามาคลี่คลายปัญหาวิกฤตินี้ ด้วยภาพลักษณ์ของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จสูงในด้านการบริหารธุรกิจเอกชนและความเป็นนักการเมืองรุ่นใหม่ ทั้งนี้แม้ตัวของอัศวินที่จะเข้ามาเป็นผู้นำนั้น อาจมีปัญหาในด้านจริยธรรมบางประการที่ยังเป็นที่เคลือบแคลงของประชาชนอยู่บ้างก็ตาม แต่ด้วยความเร่งด่วนเพื่อการแก้ไขปัญหา นั้น ประชาชนโดยส่วนใหญ่ต่างก็พร้อมยอมรับในข้อบกพร่องถึงคดีการชุกหุนของ พ.ต.ท.ทักษิณได้ และรวมไปถึงการใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาของผู้นำที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย

ความต้องการในการแก้ไขปัญหาย่อมทำให้ประชาชนนั้นยอมแลกกับการสูญเสียสิทธิและเสรีภาพของตน และในขณะเดียวกันก็พร้อมให้การสนับสนุนการใช้อำนาจของอัศวินในฐานะผู้นำประเทศอีกด้วย ซึ่งตัวชี้วัดเชิงประจักษ์ ก็คือ คะแนนความนิยมของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในภาวะที่เกิดวิกฤตกับสาระสำคัญของกฎหมายที่ถูกบัญญัติตามเหตุการณ์ และนโยบายต่างๆ ที่ถูกปรับเปลี่ยนในห้วงเวลาเดียวกัน เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหนึ่งๆ โดยตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ การ

ออกพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกรณีการยอมรับของประชาชนต่อนโยบายการปราบปรามที่ใช้ความรุนแรง ซึ่งมีลักษณะขัดแย้งกับหลักการของสิทธิมนุษยชน เช่น การทำสงครามกับยาเสพติด การทำสงครามกับผู้ก่อการร้าย การปราบปรามการชุมนุมที่ตากใบ เป็นต้น

ฉะนั้น การใช้วิกฤตการณ์มาสร้างโอกาสจึงเป็นบริบทที่เอื้ออำนวยที่สุดแก่รัฐที่ต้องการรวมศูนย์อำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้เหตุผลของความมั่นคงของรัฐ และความปลอดภัยแก่ประชาชนพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ การโน้มน้าวประชาชนในห้วงเวลาดังกล่าวจึงย่อมกระทำได้ง่ายกว่ายามเหตุการณ์ปกติ และในส่วนของประชาชนเองก็เปิดโอกาสให้อย่างมาก รัฐบาลจึงสามารถให้ปรากฏการณ์ร้ายที่เกิดขึ้นมาเป็นโอกาสที่จะยึดเอาสิทธิเสรีภาพของประชาชนไปใช้ภายใต้วิถีทางการปกครองแบบรัฐตำรวจได้ ด้วยเหตุนี้ ในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤติคับขันแล้ว รัฐบาลย่อมสามารถแอบอ้างโอกาสเพื่อสร้างเงื่อนไขความจำเป็นในการนำระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่มาใช้ปกครองประเทศได้อย่างแนบเนียน ซึ่งยากที่ประชาชนส่วนใหญ่จะรู้เท่าทันจอมเผด็จการในคราบอัศวินนี้ได้

7.2.4 วัฒนธรรมอำนาจนิยมในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาจากงานวิจัยต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ บุคลิกภาพทางการเมือง ทศนคติทางการเมือง และวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอำนาจนิยมจะพบว่า สังคมไทยไม่ได้ปลอดจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมแต่อย่างใด รวมทั้งในระดับชนชั้นกลางของสังคม เพราะอยู่ในรูปของการผสมผสานกันระหว่างความเป็นประชาธิปไตยและอำนาจนิยม ซึ่งสะท้อนว่าคนไทยจำนวนหนึ่งสามารถยอมรับระบอบอำนาจนิยมเป็นหลักการปกครองได้เสมอ

นอกจากนี้ยังพบว่า วัฒนธรรมการเมืองแบบอำนาจนิยมนี้ย่อมสามารถแอบซ่อนอยู่ภายใต้สังคมระบบอุปถัมภ์ของไทยได้อย่างแนบเนียน ด้วยเหตุนี้ที่ในสังคมไทยเองยังคงพบว่า แม้ว่าจะมีความพยายามสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นมาทดแทนก็ตาม แต่ด้วยมีรากเหง้าของระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่อย่างแน่นแฟ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานก็ย่อมส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิมนั้นสามารถรักษาระบอบการเมืองแบบรัฐตำรวจสมัยใหม่ไว้ได้ ฉะนั้นผู้ที่กุมทรัพยากรที่จำเป็นหรือสิ่งที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือผูกขาดอยู่ก็ย่อมทำให้บุคคลหรือกลุ่มเหล่านั้นกลายเป็นผู้มีอำนาจในฐานะของผู้อุปถัมภ์ได้ และในส่วนของประชาชนเองก็ย่อมกลายเป็นผู้รับอุปถัมภ์อย่างไม่อาจเลี่ยงได้

ผลจากการดำเนินนโยบายการปราบปรามผู้มีอิทธิพลและนโยบายประชานิยม เช่น กองทุนหมู่บ้าน ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ การลดบทบาทตลาดลง และการทำลายระบบเจ้าพ่อท้องถิ่นที่เคยมีบทบาทให้การอุปถัมภ์ชาวบ้านในระดับรากหญ้า และเปลี่ยนให้รัฐกลายเป็นการเปลี่ยนผู้อุปถัมภ์ใหม่ และรวมไปถึงการที่กลุ่มทุนในพรรคไทยรักไทยได้จัดตั้งบริษัทที่ถูกต้องตามกฎหมายเข้ามาทำหน้าที่ทดแทนอุปถัมภ์เดิม เช่น กรณีเครือชินคอร์ปนั้น ได้จัดตั้งบริษัท แคปิตอล โอเค (Capital OK) เป็นบริษัทย่อยเพื่อให้บริการเงินกู้แก่ประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งในลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็นว่าการผลักดันนโยบายปราบปรามกลุ่มผู้มีอิทธิพลมีนัยที่เอื้อผลประโยชน์สู่กลุ่มทุนไปพร้อมๆ กันด้วย เพราะเท่ากับเป็นการลดคู่แข่งชั้นทางธุรกิจจากกลุ่มทุนท้องถิ่นเดิม ซึ่งอาจถูกเรียกเป็น “เจ้าพ่อเงินกู้” หรือ “เจ้าแม่เงินกู้” ที่เคยทำหน้าที่ให้กู้ยืมกับประชาชน ให้คงเหลือแต่กลุ่มทุนใหญ่ที่จดทะเบียนในระบบราชการได้เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการถ่ายโอนเปลี่ยนแปลงผู้อุปถัมภ์ได้อีกลักษณะหนึ่งคือ การเปลี่ยนผู้อุปถัมภ์ที่เป็นนายทุนท้องถิ่นมาเป็นกลุ่มทุนใหญ่ในรูปบริษัทจดทะเบียน

ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมจึงสามารถแฝงเร้นอยู่ในระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทยได้อย่างแยบยลและสอดรับเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ซึ่งเปิดช่องแห่งโอกาส (windows of opportunity) ให้รัฐบาลสามารถที่จะใช้ช่องว่างนี้สอดแทรกการใช้อำนาจในแนวทางแบบอำนาจนิยมที่ประชาชนต่างคุ้นเคยทดแทนหรือแทนที่กลุ่มผู้ให้การอุปถัมภ์เดิมในสังคมได้อย่างแนบเนียนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าในวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมดังกล่าวยอมเอื้อโอกาสให้รัฐบาลสร้างการยอมรับแก่ประชาชนได้โดยง่าย เพราะสามารถชักจูง โน้มน้าว เหนี้ยวนำได้ไม่ยาก และรวมถึงยังมีความเคยชินอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันอยู่แล้ว หากแต่เปลี่ยนแปลงถึงตัวผู้ใช้อำนาจแต่เพียงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมจึงไม่คิดที่จะปฏิเสธถึงการใช้อำนาจที่ขาดความชอบธรรมในบางครั้ง ซึ่งแม้จะถูกกลืนตรอนสิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของตนก็ตาม

7.3 ความเป็นสถาบันของระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นต่างๆ ภายใต้การศึกษานี้ก็จะพบว่า รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้อาศัยฐานอำนาจหลายลักษณะเพื่อทำให้ “ระบอบทักษิณ” มีแนวโน้มที่จะหยั่งรากลึกกลายเป็นระบอบการเมืองเพื่อปกครองรัฐไทยในระยะยาว (institutionalization) โดยพบว่า มีฐานอำนาจที่สำคัญ ได้แก่ ฐานอำนาจบารมีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, ฐานอำนาจจากมติมหาชน, ฐาน

อำนาจจากรัฐสภา, ฐานอำนาจจากกลไกระบบบริหารราชการ, ฐานอำนาจจากการตีความการกระจายอำนาจใหม่ และฐานอำนาจจากทุนการเมือง เป็นต้น

ทั้งนี้จะพบว่า รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พยายามใช้เงื่อนไขต่างๆ มาสร้างโอกาสในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองเดิมให้กลายเป็นฐานอำนาจทางการเมืองตามระบอบรัฐตำรวจตามลำดับ แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็พบว่าเกิดกระแสท้าทายต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลเสมอๆ กล่าวคือ เมื่อรัฐบาลเริ่มบริหารประเทศอย่างเต็มที่ และนโยบายต่างๆ ได้รับเอามาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะนโยบายแนวตรวจตราและควบคุมสังคม และการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาในหลายๆ กรณี ก็มีผลให้ขบวนการภาคประชาชนจำนวนมากไม่ยอมเกิดความไม่พอใจ กระทั่งส่งผลให้ฐานอำนาจต่างๆ ของระบอบนั้นถูกทำลายลง อีกทั้งยังพบสาเหตุอื่นๆ อีกหลายประการ อาทิ ความแตกแยกภายในพรรคไทยรักไทย การไม่ยอมรับของข้าราชการ ความไม่พึงพอใจของประชาชน และผู้ที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีผลให้ประชาชนในหลายระดับ และหลากหลายสาขาอาชีพนั้นปฏิเสธความชอบธรรมในการบริหารประเทศของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ด้วยระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่

ฉะนั้น ถึงแม้จะมีประชาชนจำนวนมากที่สนับสนุนรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร แต่ก็เกิดแรงท้าทายต่อการใช้อำนาจของรัฐบาลจากขบวนการภาคประชาชนที่รู้เท่าทันเสมอๆ ความพยายามในการปิดพื้นที่ภาคประชาชนของรัฐบาลจึงไม่สามารถกระทำได้ทั้งหมด การผนึกกำลังร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มนักวิชาการ และประชาชนจำนวนมาก ย่อมมีอิทธิพลอย่างมากในการต่อสู้กับระบอบทักษิณให้สิ้นสุดลง ด้วยเหตุนี้ตรวบไต่ที่ขบวนการภาคประชาชนยังสามารถรักษาพื้นที่ทางการเมืองของตนไว้ได้อย่างเข้มแข็งแล้ว ก็ทำให้เห็นว่า ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่อาจที่จะลงหลักปักฐานในเชิงสถาบันได้อย่างแท้จริง

7.4 ลักษณะรัฐตำรวจสมัยใหม่ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

รัฐตำรวจสมัยใหม่ของ รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีลักษณะที่ใช้อำนาจในปกครองที่ละเมิดหลักนิติธรรม กล่าวคือ มีการปรับใช้กลไกทางการเมืองในตรวจตราและควบคุมอย่างเข้มข้น ได้แก่ การเลือกใช้สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐบาล, การทำลายระบบกลไกการตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญ, การใช้นโยบายประชานิยมเพื่อสร้างมติมหาชนสนับสนุนรัฐบาล, กลุ่มทุนมีบทบาทในด้านการเมืองมากขึ้น, การปฏิรูประบบราชการแบบรวมอำนาจ (centralization), การทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการมีบทบาทเป็นตัวแทนของ

นายกรัฐมนตรีในแต่ละจังหวัด, มีการขัดขวาง คุกคาม และปราบปรามการมีส่วนร่วมทางการเมืองของขบวนการภาคประชาชน และการตรวจตราและควบคุมสังคมด้วยวิธีการแบบรัฐตำรวจ

นอกจากนี้ รัฐบาลยังมีการใช้มาตรการรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ในหลายๆ กรณี เช่น การปราบปรามยาเสพติด, การแก้ไขปัญหาภาคใต้ และการปราบปรามการเคลื่อนไหวขบวนการภาคประชาชน กระทั่งนำไปสู่การเสียชีวิตและการหายสาบสูญของแกนนำขบวนการภาคประชาชน

จากที่กล่าวมาจึงทำให้เห็นว่า "ระบอบทักษิณ" มีลักษณะการใช้อำนาจตามแนวทางเผด็จการที่แฝงเร้นอยู่ในโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังที่พบว่ามี การตรวจตราและควบคุมอย่างเข้มข้น และการปราบปรามด้วยมาตรการที่รุนแรงเป็นแนวทางในการปฏิบัติของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ

7.5 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมภายใต้ภายใต้ระบอบทักษิณ

เมื่อพิจารณาลักษณะรัฐตำรวจสมัยใหม่ของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พบว่า รัฐบาลใช้อำนาจในหลายๆ ด้านที่เป็นการละเมิดหลักนิติธรรม เพื่อผลักดันให้ประชาชนกลายเป็นผู้ตามที่ดีของรัฐบาล แต่เมื่อพิจารณาถึงมิติการเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชนกลับพบว่า ขบวนการในระดับรากหญ้ายังคงเกิดขึ้นอยู่เรื่อยๆ ทั้งขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวิชาชีพ ประกอบกับเกิดประเด็นการเมืองเรื่องการขาดจริยธรรมของนายกรัฐมนตรีก็ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการให้ขบวนการภาคประชาชนทั้งหลายร่วมกันผลักดันกำลังในการต่อต้านรัฐบาลมากขึ้น ซึ่งตัวอย่างที่เด่นชัดก็คือพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเมื่อความเดือดร้อนจากปัญหาที่ไม่ได้รับการแก้ไขที่มีเป็นจำนวนมากขึ้น ได้ผลักดันให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบพยายามร่วมมือกันเปิดพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น

ถึงแม้รัฐบาลพยายามแยกประชาชนให้ออกมาเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแรกนั้นเป็นประชาสังคมที่รัฐสร้างขึ้นจากการใช้นโยบายประชานิยม "ซื้อใจ" ประชาชนแลกเปลี่ยนกับ "มติมหาชน" ที่สนับสนุนรัฐบาลเป็นการตอบแทน แต่ในกลุ่มที่สองนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นปรปักษ์ต่อรัฐ รัฐบาลก็จะเลือกใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันเพื่อจัดการกับขบวนการภาคประชาชนเหล่านี้ อาทิเช่น รัฐบาลจะใช้ไม้อ่อนต่างๆ เช่น การส่งตัวแทนรับเรื่อง การส่งตัวแทนเจรจา การเปิดเวทีประชุมหรือรับฟังปัญหา และการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างตัวแทนรัฐบาลและภาคประชาชน

เป็นต้น กับขบวนการภาคประชาชนโดยทั่วไปที่ออกมาเรียกร้องต่อรัฐบาลในระยะแรกๆ เพื่อให้ ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ได้ถอยกลับไปเอง ทั้งนี้รัฐบาลจะเลือกใช้วิธีการต่างๆ ที่สื่อให้เห็นถึง ความรุนแรงมากขึ้นกับประชาชนที่รัฐบาลมองว่า อาจเป็นอุปสรรคต่อการใช้อำนาจในการปก ครองและการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ด้วยวิธีการข่มขู่และคุกคามให้ประชาชนเกิดความรู้สึก เกรงกลัว เช่น การข่มขู่ทางโทรศัพท์ การให้เจ้าหน้าที่เข้าตรวจค้น การแจ้งความดำเนินคดี และการ ลอบวางระเบิด และในกรณีสุดท้ายนั้น หากรัฐบาลมองว่าการแสดงบทบาทของประชาชนนั้น สามารถส่งผลเสียร้ายแรงต่อความชอบธรรมในการบริหารประเทศของรัฐบาลแล้ว รัฐบาลก็อาจ เลือกใช้การปราบปรามทางการเมืองเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหานั้น เช่น การสลายการชุมนุมที่ใช้ ความรุนแรงจนเกิดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน การลอบทำร้าย และรวมไปถึงการลอบสังหาร แกนนำขบวนการภาคประชาชน เป็นต้น

รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จึงพยายามที่จะขจัดขบวนการภาคประชาชนให้หมดไป ด้วยยุทธวิธีต่างๆ เพื่อกดดันให้ขบวนการเคลื่อนไหวหยุดการแสดงออกทางการเมืองและมีสถาน ภาพเป็นเพียงผู้ตาม ทั้งนี้กลับพบว่ากลยุทธ์ต่างๆ ของรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ หมดไปได้อย่างแท้จริง เพราะกรณีการปราบปรามในแต่ละครั้งมีส่วนผลักดันให้องค์กรภาคประชา ชนใช้เป็นประเด็นในการสร้างเครือข่ายที่มีความแน่นแฟ้นเพิ่มมากขึ้น (Carey, 2002) จึงมีนัย สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ยังไม่สามารถตรวจสอบและควบคุมประชาชนได้อย่างมี ประสิทธิภาพเทียบเท่ากับรัฐตำรวจในอดีตของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เนื่องจากประชาชนเกรง กลัวที่จะเป็นปรปักษ์กับรัฐบาลและถูกกำจัดด้วยวิธีการรัฐตำรวจในแบบที่รุนแรง จึงทำให้การ ตรวจสอบและควบคุมสังคมอย่างเข้มงวดของรัฐบาล สามารถรักษาเสถียรภาพรัฐบาลจากศัตรูการ เมืองได้ยาวนานนับทศวรรษ

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาแม่แบบการเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชนจากงานของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) จะพบว่า มี 4 ลักษณะ ได้แก่ การร้องทุกข์เพื่อเรียกร้องให้รัฐแก้ ปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล, การมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ, การประท้วงอำนาจรัฐ และเรียกร้องให้ถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชน และรูปแบบสุดท้าย การร่วมมือเชิง วิพากษ์กับรัฐเพื่อเบียดแย้งพื้นที่ ซึ่งถึงแม้การเคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชนในรูปแบบที่สาม จะมีความสอดคล้องกับแนวทางถ่ายโอนอำนาจของรัฐไปสู่สังคมมากที่สุด แต่เมื่อเปรียบเทียบ แนวทางการเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนฯ กับแม่แบบการเคลื่อนไหวของขบวนการภาค ประชาชนจากงานของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) พบว่า ทิศทางการเคลื่อนไหวของพันธมิตรมี ความแตกต่างจากตัวแบบที่กล่าวมาข้างต้น เพราะจุดมุ่งหมายสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงระบอบ

ด้วยการปฏิรูปทางการเมือง อีกทั้งแกนนำทั้งหมดล้วนเป็นเสมือนตัวแทนขบวนการภาคประชาชน จากทุกกลุ่มที่หล่อหลอมรวมกันภายใต้สัญลักษณ์ของการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อธำรงรักษา สถาบันพระมหากษัตริย์ (royalist) ซึ่งตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ ประเด็นการถวายนครพระราชนา และ การเรียกร้องขอนายกรัฐมนตรีพระราชทาน เป็นต้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็แสดงถึงความพยายามช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร คืบกลับมาสู่ภาคประชาชน อีกครั้งหนึ่ง จึงไม่อาจแบ่งแยกประเภทของขบวนการเคลื่อนไหวในปัจจุบันได้อย่างชัดเจนมากนัก เนื่องจากขบวนการภาคประชาชนที่แตกต่างกันได้ร่วมกันผนึกกำลังเป็นเครือข่ายทางการเมืองที่มีการประสานประโยชน์ต่อกันและกันมากขึ้น โดยอาศัยความศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์เป็น จุดศูนย์รวมในการสร้างสัญลักษณ์ในการต่อสู้ร่วมกัน ด้วยเหตุนี้บทบาทขบวนการภาคประชาชน ในช่วงรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร สมัยที่สองสามารถเข้ามาสู่พื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น ในฐานะเครือข่ายพันธมิตรการเมืองที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (royalist)

ดังนั้น การรุกคืบของกลุ่มพรรคไทยรักไทยในทางการเมืองจึงต้องต่อสู้กับการทำลายของ พลังภาคประชาชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพความสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า ระหว่างรัฐกับสังคมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของการเคลื่อนไหวของพันธมิตร ประชาชนกับรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ

7.6 บทสรุป

การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 – 2549 นั้น ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลได้พยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในโครงสร้างและแนวนโยบายทางการเมืองให้รัฐไทยปกครองด้วยระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่ที่มีลักษณะเป็นเผด็จการใน คราบประชาธิปไตย โดยมีเงื่อนไขมูลฐานในบริบทการเมืองอย่างน้อย 4 ประการ ที่ส่งผลต่อการ สถาปนาระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่ให้เกิดขึ้น ได้แก่ ลักษณะผู้นำแบบอำนาจนิยม บทบาททางการเมืองโดยตรงของกลุ่มทุนผูกขาด ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอำนาจนิยมกับ ระบบอุปถัมภ์ที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย โดยมีเงื่อนไขเสริมอื่นๆ เช่น การสร้างภาวะผู้นำตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540, การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา และการควบคุมและตรวจตรา อย่างเข้มงวดได้มีผลให้รัฐบาลถล่มล้มเข้าไปสู่ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่มากขึ้นเป็นลำดับ

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตที่สำคัญก็คือ "ระบอบทักษิณ" หรือ "ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่" มี พัฒนาการที่ก้าวไปสู่การใช้แนวทางระบอบการเมืองแบบอำนาจนิยม ภายใต้โครงสร้างทางการเมือง

เมืองแบบประชาธิปไตย ดังที่พบว่าการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาของประเทศหลายๆ อย่างนั้นได้นำไปสู่การถล่มทลายไปสู่วิธีการปกครองแบบเผด็จการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ที่คล้ายคลึงกับการปกครองของเผด็จการทหาร เช่น จอมพล ป.พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในอดีต โดยพิจารณาได้จากนโยบายการจัดระเบียบสังคม การปราบปรามยาเสพติด และการแก้ไขปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการในการตรวจตราและควบคุมสังคมของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังทำให้มองเห็นถึงความพยายามของรัฐบาลในการสร้างฐานอำนาจที่สำคัญๆ ได้แก่ ฐานอำนาจการเมืองของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร, ฐานอำนาจจากมติมหาชน, ฐานอำนาจจากรัฐสภา, ฐานอำนาจจากกลไกระบบบริหารราชการ, ฐานอำนาจจากการสร้างวาทกรรมการปกครองใหม่, ฐานอำนาจจากทุนการเมือง และฐานอำนาจความสัมพันธ์ เป็นต้น โดยพบว่าฐานอำนาจเหล่านี้มีผลต่อการสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาลในระยะยาวที่อาจสามารถหยั่งรากลึกกลงเป็นสถาบันได้.

อย่างไรก็ตาม ผลจากการใช้อำนาจในการบริหารประเทศหลายๆ ลักษณะส่งผลให้ประชาชนจำนวนหนึ่งกลายเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนรัฐเพราะได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐในหลายๆ ด้านผ่านทางนโยบายประชานิยม ส่วนประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายถึงกลุ่มองค์กรภาคประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งหลาย และประชาชนที่รู้เท่าทันรัฐบาลต่างก็ร่วมผนึกกำลังกันต่อต้านรัฐบาล ดังที่เห็นได้ชัดมากขึ้นในรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณสมัยที่ 2 จากกรณีการต่อต้านของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จึงย่อมสะท้อนให้เห็นว่า แม้รัฐบาลจะพยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้มั่นคง แต่จากข้อเท็จจริงแล้วรัฐบาลไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะพบว่าขบวนการภาคประชาชนเหล่านี้ต่างออกมาคัดค้านและต่อต้านเสมอๆ ประกอบกับฐานอำนาจก็ถูกทำลายลงด้วยสาเหตุต่างๆ อาทิ ความแตกแยกภายในพรรคไทยรักไทย การไม่ยอมรับของข้าราชการ ความไม่พึงพอใจของประชาชน และผู้ที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ซึ่งล้วนมีส่วนทำให้ความชอบธรรมของฐานอำนาจทั้งหลายไม่สามารถหยั่งรากลึกได้

นอกจากนี้ ยังพบว่าความพยายามในการรักษาพื้นที่ทางการเมืองของขบวนการภาคประชาชนด้วยการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองกลับถูกมองว่าเป็นปรปักษ์ เพราะมิตรในทัศนะของรัฐบาลคือการเป็นผู้ตามที่ดี มีหน้าที่คอยรับการอุปถัมภ์จากรัฐด้วยนโยบายต่างๆ เท่านั้น ซึ่งรัฐบาลก็จะพยายามเกลี้ยกล่อม ชักชวนให้เข้าเป็นพวกด้วยวิธีการต่างๆ และเมื่อไม่สามารถกระทำได้สำเร็จก็จะข่มขู่ คุกคาม และปราบปรามให้ได้รับอันตรายจนถึงแก่ชีวิต ฉะนั้นภายใต้ระบอบรัฐ

ตำรวจนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมจึงมีซับซ้อนแต่แฝงเร้นไปด้วยการใช้วิถีทางการใช้อำนาจที่รุนแรงอย่างแยบยลในการปกครองประชาชน กระทั่งเป็นการบิดเบือนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้กลายเป็นระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่

7.7 ประเด็นถกเถียงด้านกรอบแนวคิดและทฤษฎี

หากพิจารณาให้ดีจะพบว่าบริบทการเมืองการปกครองของไทยได้แปรเปลี่ยนไปจากเดิมก่อนการปฏิรูปการเมืองอย่างมาก โดยจะพบว่ากลุ่มทุนผูกขาดได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองโดยตรงมากขึ้น และมีศักยภาพเหนือกลุ่มเผด็จการอำนาจนิยมเดิม เช่น นายทหารระดับสูง และกลุ่มเทคโนโลยี (technocrat) ที่แต่เดิมมีศักยภาพในด้านการกำหนดและนำนโยบายไปปฏิบัติ จึงย่อมสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดระบอบอำมาตยาธิปไตย (bureaucratic polity) นั้นไม่สามารถที่จะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบันได้อย่างชัดเจนมากนัก ซึ่งรวมไปถึงแนวคิดแบบภาคิรัฐ-สังคมของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2539) ด้วย เพราะเหตุว่าการที่กลุ่มทุนผูกขาดได้เข้ามาสู่ระบบการเมืองโดยตรงย่อมทำให้มองเห็นว่าสภาพภาคีดังกล่าวได้สูญสลายไปแล้ว ฉะนั้นการทดลองนำแนวคิดระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่มาเป็นกรอบในการศึกษา จึงเป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจไม่น้อย เพราะสามารถศึกษาตัวแปรทั้งในระดับโครงสร้าง เช่น สถาบันทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง และกลไกทางการเมืองต่างๆ และในระดับปัจเจกบุคคล เช่น ความคิด ความเชื่อ บุคลิกภาพ และทัศนคติของผู้นำ ไปพร้อมๆ กันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง ซึ่งการมองทั้งสองระดับช่วยลดปัญหาด้านอคติที่มักเน้นหนักกับการศึกษาเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองตามกรอบความคิดแนวภาคิรัฐ-สังคม (corporatism) อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นทางเลือกในการอธิบายและทำความเข้าใจฐานความคิดของรัฐที่มีต่อสังคมในอีกมิติหนึ่งได้ นอกเหนือจากการอาศัยแนวทางการศึกษารัฐตามกรอบความคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ที่มักมองปรากฏการณ์ทางการเมืองผ่านการมีส่วนร่วมและการเคลื่อนไหวของขบวนการภาคประชาชน

นอกจากนี้กรอบความคิดรัฐตำรวจสมัยใหม่ยังสามารถนำมาใช้ในการอธิบายพัฒนาการของระบอบการเมืองประชาธิปไตยได้อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความล้มเหลวในการสร้างประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) กล่าวคือ การพัฒนาระบอบการเมืองจำเป็นต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างควบคู่ไปกับการวางรากฐานวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้มั่นคง ซึ่งมีผลต่อทั้งกระบวนการเลือกสรรตัวแทนและการใช้อำนาจของตัวแทนประชาชนในระบบการเมือง อันถือเป็นรากฐานที่สำคัญของระบอบการเมืองดังกล่าว

เพราะแม้จะมีโครงการการเมืองแบบประชาธิปไตย เช่น ระบบการเลือกตั้ง สถาบันรัฐสภา และพรรคการเมือง แต่การได้ตัวแทนที่ฝึกฝนหรือมุ่งใช้อำนาจแบบเผด็จการ ก็ย่อมทำให้ระบบการเมืองกลายเป็นเผด็จการทางรัฐสภาขึ้นมาได้ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศกำลังพัฒนาทำได้แค่การเปลี่ยนแปลงเฉพาะโครงสร้างทางการเมืองให้มีเหมือนประชาธิปไตยของประเทศที่พัฒนาแล้วย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากอาจสามารถย้อนกลับไปสู่ระบอบเผด็จการได้อีกครั้งในรูปแบบของรัฐตำรวจสมัยใหม่ ถึงแม้กรอบความคิดเรื่องรัฐตำรวจจะเป็นฐานความคิดที่ค่อนข้างเก่า (Chapman, 1970) ในทางวงวิชาการก็ตาม แต่ก็สามารถนำมาปรับใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในบริบทปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม กรอบแนวคิดรัฐตำรวจสมัยใหม่ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์บริบทการเมืองปัจจุบันได้พัฒนางานการศึกษาของ Chapman (1970) โดยมีจุดแตกต่างที่สำคัญก็คือ กรอบแนวคิดที่ได้รับการปรับปรุงนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า ระบอบรัฐตำรวจสมัยใหม่ในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากกว่ารัฐตำรวจในอดีต ดังที่พบว่ามีการใช้อำนาจแบบเผด็จการได้อย่างแนบเนียนภายในโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตย อีกทั้งผู้นำที่เข้าสู่ระบอบเผด็จการก็สามารถเป็นบุคคลกลุ่มอื่นๆ นอกเหนือจากกลุ่มทหารได้ และยังให้ความสำคัญกับวิธีการตำรวจมากกว่าองค์กรตำรวจ ตลอดจนยังมองบทบาทของตัวแสดงทางการเมืองที่รอบด้านมากขึ้น

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในบริบทการเมืองไทยในปัจจุบัน ก็จะมีพบถึงความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านโครงสร้างทางการเมืองและจำนวนตัวแสดงทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้น เช่น นอกเหนือจากสถาบันพระมหากษัตริย์ ทหาร และข้าราชการอื่นๆ แล้ว บทบาทของทั้งกลุ่มทุนและภาคประชาชนก็ได้แสดงให้เห็นเพิ่มมากขึ้นด้วย การมุ่งใช้กรอบความคิดอื่นๆ ข้างต้นมาศึกษาจึงไม่อาจสร้างความเข้าใจถึงระบอบการเมืองไทยหลังการปฏิรูปการเมืองนี้ได้อย่างรอบด้าน แม้แต่การใช้กรอบแนวคิดของภาคีรัฐ-สังคมมาอธิบาย ก็จะมีพบว่าขาดความสอดคล้องอย่างยิ่ง เพราะรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นเป็นรูปแบบของนายทุนผูกขาดอำนาจนิยมที่เข้ามาแทนที่รัฐบาลเผด็จการทหาร ซึ่งแม้จะมีภาพของความเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งตามกระบวนการในระบอบประชาธิปไตย แต่ภายใต้วิถีปฏิบัติในการใช้อำนาจปกครองประเทศนั้นกลับก้าวข้ามไปสู่เส้นขอบของระบอบอำนาจนิยม ดังที่สามารถพิจารณาได้จากแนวทางการแก้ไขปัญหากับผู้คัดค้าน ด้วยเหตุนี้จึงชี้ให้เห็นว่ากลุ่มทุนผูกขาดไม่ได้แสดงบทบาทของการเป็นภาคีใดๆ ต่อไปอีกแล้ว เพราะมุ่งเข้าครอบครองอำนาจรัฐผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามหลักการประชาธิปไตย และใช้อำนาจนี้ในการปกครองควบคุมสังคมแทนผู้ปกครองเดิมๆ ที่อาศัยการปฏิวัติรัฐประหารเป็นฐานอำนาจทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้พบว่ารัฐตำรวจสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงมีความแตกต่างกันอยู่หลายประการ เช่น พ.ต.ท.ทักษิณ อาศัยทุนเป็นฐานอำนาจหลักในการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วนจอมพล ป.อาศัยวิถีการปฏิวัติรัฐประหาร ส่วนในด้านการใช้อำนาจนั้น จอมพล ป. กลับแสดงให้เห็นถึงการปราบปรามปรักซ์ด้วยการฆาตกรรม ซึ่งแสดงถึงความรุนแรงอย่างชัดเจนในกรณีการสังหารสี่รัฐมนตรี แต่หลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ กลับมีความซับซ้อนและถูกสร้างภาพให้เกิดความชอบธรรมมากกว่า เช่น มีการฆาตกรรมแกนนำขบวนการเคลื่อนไหวในช่วงดำเนินนโยบายการปราบปรามยาเสพติดและผู้มีอิทธิพล เป็นต้น นอกจากนี้ จอมพล ป.ยังใช้องค์กรตำรวจเป็นเครื่องมือสำคัญในทางการเมือง แต่ พ.ต.ท.ทักษิณ ได้แทรกแซงองค์กรอื่นๆ ทั้งระบบราชการ องค์กรอิสระ และองค์กรการเมืองอื่นๆ ที่มีอำนาจอิสระในด้านการตรวจตราและควบคุมสังคม เช่น คณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เข้าทำหน้าที่ในการสอดส่องและคุกคามปรักซ์ของรัฐบาล อีกทั้งยังเห็นว่าโครงสร้างทางการเมืองในปัจจุบันมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าสมัย จอมพล ป.อย่างมาก เช่น มีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง เป็นต้น

ดังนั้นกรอบแนวความคิดรัฐตำรวจสมัยใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงนี้ถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ได้อย่างชัดเจนมากกว่ากรอบแนวคิดอื่นๆ เช่น ภาควิรัฐ-สังคม ของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2539) และรวมไปถึงกรอบแนวคิดรัฐตำรวจของ Chapman (1970) อีกทั้งยังสามารถทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมืองไทยในมิติอำนาจนิยมได้อย่างชัดเจนมากขึ้นด้วย

7.8 ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เน้นการศึกษาเฉพาะรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งยังถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทยเท่านั้น จึงเห็นว่าน่าจะมีการทดลองนำกรอบความคิดเรื่องรัฐตำรวจสมัยใหม่ไปทดลองศึกษากับบริบทการเมืองของไทยในสมัยอื่นๆ บ้าง ซึ่งจะสามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้ทั้งทางรัฐศาสตร์และไทยคดีศึกษาในอนาคตได้ต่อไป อีกทั้งยังควรศึกษาถึงเงื่อนไขมูลฐานและเงื่อนไขเสริมอื่นๆ ที่มีผลให้เกิดขึ้นของรัฐตำรวจ เพราะจะทำให้กรอบแนวคิดเรื่องรัฐตำรวจสมัยใหม่มีความรัดกุมในการอธิบายปรากฏการณ์การเมืองเพิ่มขึ้น